

رابطه سرمایه اجتماعی با مدارای اجتماعی در میان جوانان شهر یزد

سیدعلیرضا افشانی^۱

دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی

دانشگاه یزد (نویسنده مسئول)

نجمه رام

کارشناس ارشد پژوهش علوم

اجتماعی، دانشگاه یزد

چکیده

مدارای اجتماعی به‌ویژه در سالیان اخیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. سرمایه اجتماعی نیز از جمله متغیرهای مهم در تبیین بسیاری از متغیرهای اجتماعی دیگر، از جمله مدارای اجتماعی است؛ از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی در میان جوانان شهر یزد انجام شد. روش مورداستفاده در این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل جوانان شهر یزد در سال ۱۳۹۴ است که ۳۸۴ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای سنجش سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی از پرسشنامه پژوهشگر ساخته استفاده شد. اعتبار ابزار با روش محتوایی و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ مشخص شد. نتایج نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ همچنین ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد و شبکه‌ها و هنجارها) نیز رابطه مثبت و معناداری با مدارای اجتماعی دارند. سرمایه اجتماعی نقش مهمی در افزایش مدارای اجتماعی در میان جوانان دارد.

واژگان کلیدی: مدارا، مدارای اجتماعی، سرمایه اجتماعی، جوانان، اعتماد اجتماعی.

۱. آدرس الکترونیکی: afshanalireza@yazd.ac.ir

مقدمه

همزیستی موضوعی است که همیشه در طول تاریخ وجود داشته است و انسان‌ها همواره در پی آن بوده‌اند که راه‌ها و شیوه‌های زندگی مسالمت‌آمیز را در کنار یکدیگر بیابند. با نگاهی به تاریخ می‌توان متوجه جنگ‌هایی شد که برای مبارزه با هویت‌های مختلف، رفتارهای متعارض و سیاست‌های متفاوت شکل گرفته است؛ اما موضوع همزیستی در تاریخ بشر، هیچ‌گاه به گستردگی امروز محل بحث و مناقشه نبوده است و این از آن روست که انسان‌ها هرگز اهمیت تفاوت را چنین ملموس و گسترده به صورت رویارویی هر روزه با دیگربودگی تجربه نکرده بودند (والزر^۱، ۱۳۸۳: ۱۲). در گذشته به دلیل سنتی بودن جوامع و محدود بودن ارتباطات، تنوع فرهنگ‌ها، زبان و اقوام و همچنین دیگر عناصر زندگی اجتماعی آنچنان کمتر بود که تحمل تفاوت‌ها و عقاید یکدیگر مسئله مهمی محسوب نمی‌شد؛ اما با رشد و گسترش فزاینده ارتباطات در همه زمینه‌ها از سویی تنوع فرهنگی، قومی، زبانی و اعتقادی بیشتر شده و از سوی دیگر میزان تعاملات و برخورد افراد دوچندان شده است (بهشتی و رستگار، ۱۳۹۲: ۸). با گسترش این تعاملات، افراد هویت خود را بیشتر در معرض نابودی می‌بینند و نسبت به ذوب شدن «خود^۲» واکنش شدیدتری بروز می‌دهند (ویلیامز^۳، ۱۳۷۷: ۴۸).

یکی از اصولی که در بهبود و رشد روابط انسان با دیگران، تأثیر شگرفی دارد، مدارا و تحمل دیگران است. با اینکه به نظر برخی صاحب‌نظران، روابط اجتماعی همواره در حال تغییر و دگرگونی است و هر موقعیت اجتماعی واکنشی ویژه طلب می‌کند، می‌توان مدارا را روشی عمومی پیشنهاد کرد که در هر حال، ایجاد روابط متعادل را آسان‌تر می‌کند. از طرفی جوانان هر کشور (از جمله جوانان شهر یزد) متضمن سازندگی و بالندگی فردای آن دیار هستند و مدارا در میان آنان در پیشرفت خود و جامعه آن‌ها تأثیر بسزایی دارد؛ اما

1. Walzer
2. Self
3. Williams

بعضی از جوانان در عین برخورداری از رشد جسمی و ذهنی، روحیه جنگندگی دارند و کمتر از خود مدارا، انعطاف و نرمش نشان می‌دهند. هرچند مدارای اجتماعی از تک‌روی و عدم وجود حس تعاون و تحرک و تمایل به تأمین منابع محدود و شخصی در میان اعضای جامعه جلوگیری می‌کند، اما اصرار بر مدارانکردن با دیگران باعث می‌شود امکان کارکردن افراد گوناگون با یکدیگر دشوار شود و خاصیت هم‌افزایی حاصل از کار گروهی تنزل یابد. متنوع‌شدن نیروی کار (بیشتر آنان را جوانان تشکیل می‌دهند)، یکی از واقعیت‌های دنیای جدید است که به مدد تحمل و مدارا می‌توان از آن بهره‌برداری بیشتری کرد (نصر اصفهانی و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۱۸).

عوامل اجتماعی مختلفی می‌تواند در افزایش و کاهش منش و رفتار مداراجویانه تاثیرگذار باشد. از جمله این عوامل می‌توان به سرمایه اجتماعی اشاره کرد. بنا به عقیده اینگلهارت سرمایه اجتماعی، فرهنگ اعتماد و مدارا است (آقابخشی و دیگران، ۱۳۸۸: ۲۷). پاتنام^۱ (۱۳۸۰)، سرمایه اجتماعی را اینگونه تعریف می‌کند: «منظور از سرمایه اجتماعی، وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که می‌تواند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشد». پاتنام (۱۳۸۰) در کتاب خود با عنوان «بولینگ تنهایی»^۲ چندین منفعت را برای سرمایه اجتماعی بیان کرده است. نخست اینکه سرمایه اجتماعی از طریق هماهنگ‌سازی و هم‌نوایی نسبت به رفتارهای مطلوب، در حل معماهای کنش‌های جمعی مثرثمر است. دوم اینکه سرمایه اجتماعی هزینه تجارت و معامله را کاهش می‌دهد. سومین منفعت این است که سرمایه اجتماعی مردم را نسبت به راه‌های متعددی که سرنوشت آن‌ها به آن متصل است، آگاه‌تر می‌کند؛ راه‌هایی همچون همزیستی مسالمت‌آمیز، کشمکش‌های خشونت‌آمیز و غیره. چنین

1. Putnam

2. Bowling Alone

آگاهی‌هایی، رفتار و ویژگی‌های رفتاری از قبیل مدارا و همدلی را تشویق می‌کند که برای سایر افراد جامعه سودمند هستند (ویتنام^۱، ۲۰۰۷).

از آنجا که نقش و اهمیت جوانان در اداره‌ی امور جامعه و ایجاد تحولات اساسی در آینده کشور و در راستای رشد علمی و فرهنگی در کشور بر همگان روشن است، مسائل جوانان یکی از اولویت‌های پژوهشی برای ارزیابی شاخص‌های کیفی و کمی فرهنگی و اجتماعی در جامعه محسوب می‌شود. یکی از این مسائل و موضوع‌ها، مدارای اجتماعی در میان آنان است که مطالعات اندکی در این زمینه انجام شده است؛ از این رو این پژوهش با هدف پاسخگویی به این سؤال‌ها در شهر یزد صورت گرفته است: آیا سرمایه اجتماعی افراد بر مدارای آنان مؤثر است و سازوکار این تأثیرگذاری چگونه است؟

پیشینه تجربی

گلابی و رضایی (۱۳۹۲)، نشان دادند که میزان مدارای اجتماعی با مشارکت اجتماعی و ابعاد سه‌گانه آن همبستگی مستقیم و معنادار دارد؛ به طوری که افراد شرکت‌کننده در انجمن‌ها، مداراجوتر هستند؛ زیرا این انجمن‌ها، افراد دارای نگرش‌ها و دیدگاه‌های متفاوت را گرد هم می‌آورد. نتایج پژوهش مقتدایی (۱۳۸۹)، نشان داد که اعتماد اجتماعی رابطه مثبت و معناداری با مدارای اجتماعی دارد. نتایج پژوهش آقابخشی و دیگران (۱۳۸۸)، نشان داد که از میان متغیرهای این پژوهش، سطح سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، شبکه روابط شخصی، میزان تنوع و ناهمگونی عضویت) دارای ارتباط معنادار با سطح تحمل اجتماعی است. نتایج پژوهش شارع‌پور و دیگران (۱۳۸۸)، نیز نمایانگر این بود که سرمایه اجتماعی و ابعاد آن بر کاهش یا افزایش مدارای اجتماعی تأثیرگذار هستند. نتایج پژوهش نصراصفهانی و دیگران (۱۳۸۸)، حاکی از این است که تحمل و مدارا یکی

1. Whitham

از اجزای لاینفک سرمایه اجتماعی است. پژوهش‌های ژان مت^۱ (۲۰۱۰)، در میان مدارس انگلستان، سوئد و آلمان نشان داد که هرچه میزان تنوع به لحاظ قومی، نژادی، طبقاتی، ملیتی و غیره در مدارس زیاد باشد نگرش‌های مدنی بیشتر شکل گرفته و مدارا و تفکر مشارکتی شکل می‌گیرد. بر این اساس اگر جامعه‌ای دارای همگونی قومی و طبقاتی و ملیتی باشد، احتمال شکل‌گیری رفتارهای سوگیرانه افزایش می‌یابد. ایکدا و ریچی^۲ (۲۰۰۹)، نقش تعامل اجتماعی متنوع در زندگی روزمره و مدارا در گروه‌های اجتماعی را در کشورهایی از جمله ژاپن و آمریکا بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها رابطه بین این دو متغیر را تأیید کرد. سیگلر و ژوسلین^۳ (۲۰۰۲)، نشان دادند که عضویت گروهی، نوع گروه و عضویت چندگانه در بخش‌های گروه‌های مختلف، نقش معناداری در تعیین مدارای سیاسی دارند؛ همچنین عضویت در بخش‌های یک گروه بر مدارای سیاسی تأثیر مثبت دارد. کوت و اریکسون^۴ (۲۰۰۹)، ضمن تأیید نقش عضویت افراد در انجمن‌های ارادی فرهنگی و سیاسی در افزایش مدارا، بر نوع فعالیت و ماهیت این انجمن‌ها در افزایش مدارا تأکید کرده‌اند.

چارچوب نظری

کلمه تساهل و مدارا در زبان انگلیسی به دو صورت Tolerance و Toleration به کار رفته است. Toleration از ریشه Tolero به معنای تحمل کردن، اجازه‌دادن و ابقا کردن است و با مصدر Tollo به معنای حمل کردن و اجازه‌دادن هم‌خانواده است. برای کلمه Toleration در فرهنگ لغات انگلیسی به فارسی معانی بسیاری از قبیل تساهل، تسامح، تحمل‌پذیری، رواداری، بردباری، مدارا، رفق و حلم ذکر شده است.

1. Jean Mouton
2. Ikeda & Richey
3. Ziegler and Zhvslyn
4. Cot & Erickson

آنچه در این پژوهش معادل با Tolerance قرار گرفته، دو واژه تساهل و مدارا است که واژه تساهل از ریشه عربی سهل به معنای آسان گرفتن و چشم‌پوشی است و واژه مدارا نیز در فرهنگ فارسی عربی با واژه‌هایی همچون ملاطفت، مسالمت، هم‌نشینی و مهرورزی مترادف نامیده شده است (طیبیان، ۱۳۸۷: ۹۲۹). مدارا در «فرهنگ معین» به مفهوم همکاری کردن، پایه‌پا حرکت کردن، توأم‌بودن و هم‌دوش حرکت کردن نیز به کار رفته است (معین، ۱۳۶۴: ۲۰۱).

تساهل و مدارا در اصطلاح به معنای تحمل کردن چیزی است که به آن اعتقاد نداریم. از نظر منداس^۱ (۱۹۹۷)، تساهل در موقعیتی پدید می‌آید که میان افراد تفاوت وجود دارد و مردم از این تفاوت‌ها آگاه هستند. تساهل یعنی آزاد گذاشتن دیگران یا خودداری از آزار آن‌ها خواه از طریق قانون، خواه از طریق آنچه جان استوارت میل آن را «استبداد افکار عمومی» می‌نامد. در واقع تساهل در جایی معنا دارد که شخص قدرت مداخله و جلوگیری از آن کار یا اندیشه را داشته باشد، ولی در عین حال اقدامی نکند (ادیبی‌سده و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۵۶). در «بیانیه اصول مدارا» که طی نشست بیست‌وهشتمین کنفرانس عمومی یونسکو در ۱۶ نوامبر سال ۱۹۹۵م. مورد تصویب دولت‌ها قرار گرفت، مدارا چنین تعریف شده است: «احترام گذاشتن، پذیرش و ارج نهادن به فرهنگ‌های متنوع پیرامون‌مان، اشکال مختلف آزادی بیان و شیوه‌های متنوع انسان‌بودن» (آگیوس و آمبروسویکز^۲، ۲۰۰۳: ۱۲). بنا بر این تعریف، ماهیت مدارا این است که مردم حق دارند بر اساس باورهای خود رفتار کنند؛ حتی اگر رفتارها و باورهای منبعث از آن مورد قبول ما نباشد. لازمه مدارا جو بودن پذیرفتن این است که افراد بشر در نگرش، گفتار، رفتار و ارزش‌هایشان متفاوت هستند. مدارا هم در رفتار و هم در کردار افراد ظاهر می‌شود؛ بنابراین نوعی نگرش و الگویی از کنش احترام‌آمیز نسبت به افراد، گروه‌ها و عقاید و اعمال آن‌ها و نیز موضوع‌هایی است

1. Mendus

2. Agius & Ambrosewicz

که مورد تأیید و پسند فرد نیست (سراجزاده و دیگران، ۱۳۸۳: ۱۱۵). تساهل (مدارا) را از یک جهت می‌توان به تساهل منفی^۱ (سلبی) و تساهل مثبت^۲ (ایجابی) تقسیم کرد. تساهل منفی عبارت است از: دخالت نکردن در افکار، عقاید، شیوه زندگی، علایق فرهنگی و آیین عبادت مردم. مفهوم تساهل مثبت، حمایت و پشتیبانی از حقوق و آزادی‌های مردم برای دستیابی به اهداف زندگی و برخوردارشدن آنان، به‌ویژه اقلیت‌ها، از فرصت‌های برابر در جامعه است. نکته قابل تأمل اینکه تساهل مثبت یا ایجابی مرحله‌ای فراتر از تساهل منفی (سلبی) است. درحقیقت تساهل مثبت معنای تکامل یافته تساهل است. در تساهل مثبت، عامل تساهل نه تنها اصل تفاوت‌ها را می‌پذیرد، بلکه آن را امر طبیعی می‌داند، برای رشد آنها می‌کوشد و هر نوع اندیشه، عمل و روشی را که سبب مهار و کاستن این تفاوت‌ها شود، نادرست می‌شمارد (محمودی، ۱۳۷۶: ۱۴۲).

بسیاری از پژوهشگران و صاحب‌نظران، سرمایه اجتماعی را یکی از عواملی می‌دانند که باعث ارتقای مدارا نسبت به دیگران می‌شود؛ به این معنا که وقتی افراد در شبکه‌های اجتماعی مختلف قرار می‌گیرند و تحت تأثیر هنجارهای موجود در این شبکه‌ها با اقوام، مذاهب و اندیشه‌های متفاوت برخورد می‌کنند، نسبت به زمانی که در این گونه شبکه‌ها شرکت ندارند، نگرش مداراجویانه‌تری نسبت به این گونه تفاوت‌ها (تفاوت‌های قومی، مذهبی، اندیشه و غیره) نشان می‌دهند (چلبی، ۱۳۸۴؛ چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۵؛ میلر و سیرز^۳ ۱۹۸۶؛ پاتنام، ۲۰۰۲ و سیگلر و ژوسلین^۴، ۲۰۰۲). سرمایه اجتماعی، سیستمی محوری - امنیتی است که از بروز خشونت و کشمکش جلوگیری می‌کند و مدارا را افزایش می‌دهد (فاین^۵، ۱۳۸۵: ۶۶). شواهد نشان می‌دهد مردمی که از نظر سرمایه اجتماعی غنی باشند، مدارای اجتماعی بیشتری نیز از خود بروز می‌دهند.

1. Negative tolerance
2. Positive tolerance
3. Miller and Sears
4. Cigler and Joslyn
5. Fine

چارچوب نظری مورد استفاده در این پژوهش در زمینه سرمایه اجتماعی، نظریه پاتنام است که بر اساس این نظریه متغیر مستقل پژوهش تدوین و عملیاتی شده است. از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی عبارت است از: پیوندهای بین افراد (شبکه‌های اجتماعی) و هنجارهای اعتماد و کنش و واکنش متقابل که از این پیوندها ناشی می‌شوند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۷). وی عناصر اساسی سرمایه اجتماعی را تعهد و اعتماد متقابل، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، احساس تعلق، صداقت و تعاملات اجتماعی می‌داند. از نظر وی سرمایه اجتماعی دارای سه مولفه اساسی است که عبارت‌اند از:

شبکه‌ها: از نظر پاتنام (۲۰۰۰)، شبکه‌ها بنیادی‌ترین جزء سرمایه اجتماعی و خاستگاه دو مولفه دیگر سرمایه اجتماعی، یعنی هنجارهای اعتماد و همیاری است. او شبکه‌های افقی یا مساوات طلب را از شبکه‌های عمودی یا انحصار طلب تفکیک کرده و بیان می‌کند که تنها نوع نخست، یعنی شبکه‌های افقی، توان برقراری اعتماد و هنجارهای همیاری را دارد. از نظر او شبکه‌های افقی از قبیل آن‌هایی که در انجمن‌های داوطلبانه ایجاد می‌شوند برای تولید همکاری، اعتماد و مدارا مناسب‌تر هستند؛ چون به مشارکت کنندگان اجازه تعامل در شرایط برابر و مبادله اطلاعات به شیوه‌ای آزاد را می‌دهد و برای افراد فرصت درگیر شدن در چارچوب گسترده‌تری از گروه‌ها را فراهم می‌آورد (خوشفر، ۱۳۸۷: ۱۳).

اعتماد: اعتماد یکی دیگر از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است که از عناصر ضروری برای تقویت همکاری و مدارا بوده و حاصل پیش‌بینی‌پذیری رفتار دیگران است که در یک جامعه کوچک از طریق آشنایی نزدیکان با دیگران حاصل می‌شود؛ اما در جوامع بزرگ‌تر و پیچیده‌تر اعتمادی غیرشخصی‌تر یا شکل غیرمستقیمی از اعتماد ضرورت می‌یابد که توسعه مدارا را روان‌تر می‌گرداند (پاتنام، ۲۰۰۰: ۱۳۷).

هنجارهای همیاری: پاتنام (۲۰۰۰)، در تعریف هنجارهای همیاری به دو نوع متوازن و تعمیم‌یافته اشاره کرده است. در نوع متوازن با مبادله هم‌زمان با ارزش برابر، مانند موقعی که همکارها روزهای تعطیل‌شان را با هم عوض می‌کنند، مواجه هستیم؛ اما در نوع

تعمیم یافته رابطه تبادلی مداومی در جریان است که در همه حال یک طرفه و غیرمتوازن است؛ اما انتظارات متقابلی ایجاد می کند مبنی بر این که سودی که اکنون اعطا شده باید در آینده بازپرداخت شود (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۱۵). پاتنام (۲۰۰۰)، چندین منفعت را برای سرمایه اجتماعی شناسایی کرده است. از جمله اینکه سرمایه اجتماعی مردم را نسبت به راه های متعددی که سرنوشت آنها به آن متصل است، آگاه تر می کند؛ راه هایی از قبیل همزیستی مسالمت آمیز، کشمکش های خشونت آمیز و غیره. چنین آگاهی هایی، رفتار و ویژگی های رفتاری از قبیل مدارا و همدلی را تشویق می کند که برای سایر افراد جامعه سودمند هستند (ویتام^۱، ۲۰۰۷: ۵۷).

روش و ابزار پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر وسعت، پهنانگر است. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری مورد مطالعه جوانان شهر یزد هستند که تعداد کل آنها مبتنی بر برآورد از سرشماری سال ۱۳۹۰، ۱۵۱۹۲۷ تعیین شد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به دست آمد. روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای و ابزار جمع آوری داده ها، پرسشنامه پژوهشگر ساخته است. سنجه مدارای اجتماعی متشکل از ۱۹ گویه است و دارای چهار زیرمقیاس مدارای عقیدتی (مدارای سیاسی، باور به آزادی و دگراندیشی و باور به عدم تعصب و تبعیض)، مدارای سازمانی (مدارای گروهی و سازمانی)، مدارای هویتی (مدارای دینی، مدارای قومی، مدارای ملیتی، مدارای جنسیتی و مدارای محلی) و مدارای رفتاری (مدارا با الگوهای روابط جنسی، مدارا با مجرمان و مدارای نسبت به جرم) است. ضریب آلفای کرونباخ برای سنجه کلی مدارای اجتماعی در پژوهش ۰/۷۱ به دست آمد. در این پژوهش از پرسشنامه برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی با در نظر گرفتن سه بُعد از سرمایه اجتماعی استفاده شده است (این پرسشنامه قبلاً

1. Whitham

در پژوهش افشانی و دیگران، (۱۳۹۱) استفاده شده و اعتبار و پایایی آن تأیید شده بود). سنجه سرمایه اجتماعی متشکل از ۲۶ سؤال است و دارای سه زیرمقیاس بُعد اعتماد، شبکه‌ها و هنجارهای همیاری است. ضریب آلفای کرونباخ برای سنجه کلی سرمایه اجتماعی در این پژوهش ۰/۸۴ به دست آمد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: از مجموع ۳۸۴ پاسخگو، ۴۸/۷ درصد را مردان و ۵۱/۳ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. میانگین سنی در میان پاسخگویان ۲۲/۶۸ سال با حداقل سن ۱۵ و حداکثر ۲۹ سال با انحراف معیاری برابر با $SD = ۳/۹۶۰$ است. ۶۹/۵ درصد از مجموع پاسخگویان مجرد و ۳۰/۵ درصد مجرد هستند. ۲۱ درصد از مجموع پاسخگویان در گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ سال، ۴۳ درصد در گروه سنی ۲۰ تا ۲۴ سال و ۳۶ درصد در گروه سنی ۲۵-۲۹ قرار دارند. ۴۴/۷ درصد در رشته‌های علوم انسانی تحصیل کرده‌اند، ۴۷ درصد پاسخگویان، تحصیلات دیپلم و کمتر، ۱۳ درصد تحصیلات فوق دیپلم، ۳۳ درصد تحصیلات لیسانس و ۷ درصد تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر دارند.

جدول ۱: بررسی رابطه سن و مدارای اجتماعی

متغیر	مدارای عقیدتی	مدارای سازمانی	مدارای هویتی	مدارای رفتاری	مدارای اجتماعی
R	۰/۰۱۸	۰/۰۹۵	۰/۰۸۷	-۰/۰۰۵	۰/۰۷۸
Sig	۰/۷۱۸	۰/۰۶۲	۰/۰۹۰	۰/۹۱۹	۰/۱۲۸

با توجه به نتایج جدول ۱، بین سن پاسخگویان و مدارای اجتماعی در آن‌ها رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین سن و مدارای اجتماعی $r = ۰/۰۷۸$ و $sig = ۰/۱۲۸$ است که به معنای نبود رابطه معنادار بین این دو متغیر است؛

همچنین رابطه سن به صورت جداگانه با ابعاد مدارای اجتماعی (مدارای عقیدتی، مدارای سازمانی، مدارای هویتی، مدارای رفتاری) تحلیل و مشخص شد که متغیر سن با هیچ یک از ابعاد مدارای اجتماعی دارای همبستگی معناداری نیست.

جدول ۲: تفاوت میانگین مدارای اجتماعی بر حسب جنسیت

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	T	Df	Sig	تفاوت میانگین‌ها
مدارای اجتماعی	زن	۱۹۷	۶۲/۶۹	-۰/۶۲۰	۳۸۲	۰/۵۳۵	-۰/۴۵۵
	مرد	۱۸۷	۶۱/۲۴				

جدول ۲، نشان می‌دهد که بین پاسخگویان زن و مرد از نظر برخورداری از مدارای اجتماعی تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > ۰/۰۵$)؛ بنابراین فرضیه دوم مبنی بر تفاوت معنادار مدارای اجتماعی پاسخگویان بر حسب جنسیت تأیید نمی‌شود.

جدول ۳: تفاوت میانگین مدارای اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل

متغیر	وضعیت تأهل	تعداد	میانگین	T	Df	Sig	تفاوت میانگین‌ها
مدارای اجتماعی	مجرد	۲۶۶	۶۱/۵۲	-۰/۴۹	۳۷۹	-۰/۴۳	۰/۴۴
	متاهل	۱۱۵	۶۱/۹۶				

جدول ۳، نشان می‌دهد که بین پاسخگویان مجرد و متأهل از نظر برخورداری از مدارای اجتماعی تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > ۰/۰۵$)؛ بنابراین فرضیه سوم مبنی بر تفاوت معنادار مدارای اجتماعی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل تأیید نمی‌شود.

جدول ۴: رابطه میزان تحصیلات و مدارای اجتماعی

متغیر	مدارای عقیدتی	مدارای سازمانی	مدارای هویتی	مدارای رفتاری	مدارای اجتماعی
میزان تحصیلات	۰/۲۱۳	۰/۲۱۰	۰/۲۵۷	۰/۰۷۷	۰/۳۰۵
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۱	۰/۰۰۰

جدول ۴، نشان می‌دهد که بین دو متغیر مدارای اجتماعی و میزان تحصیلات رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < 0/001$)؛ به این معنا که با افزایش میزان تحصیلات در میان پاسخگویان، مدارای اجتماعی نیز در آنها افزایش می‌یابد. رابطه تحصیلات با ابعاد مدارای اجتماعی (به جز مدارای رفتاری) نیز مثبت و معنادار است ($P < 0/001$).

جدول ۵: رابطه سرمایه اجتماعی و ابعاد آن و مدارای اجتماعی

	مدارای اجتماعی	مدارای رفتاری	مدارای هویتی	مدارای سازمانی	مدارای عقیدتی	مدارای اجتماعی / سرمایه اجتماعی
r	۰/۲۳۶	۰/۱۳۵	۰/۱۸۴	۰/۰۷۸	۰/۱۷۵	هنجارهای اجتماعی
sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۰	۰/۱۲۸	۰/۰۰۱	
r	۰/۲۵۹	۰/۱۸۶	۰/۱۹۶	۰/۰۵۳	۰/۱۵۹	شبکه‌های اجتماعی
sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۳۰۱	۰/۰۰۲	
r	۰/۳۳۳	۰/۲۰۲	۰/۳۱۸	۰/۰۳۰	۰/۱۷۰	اعتماد اجتماعی
sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۵۶۱	۰/۰۰۱	
r	۰/۳۶۵	۰/۲۲۹	۰/۳۱۴	۰/۰۶۶	۰/۲۱۶	شاخص کل سرمایه اجتماعی
sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۹۵	۰/۰۰۰	

با توجه به جدول ۵، رابطه سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی معنادار و مستقیم است ($r = 0/365, p < 0/001$)؛ به عبارت دیگر هر چه سرمایه اجتماعی در میان افراد بیشتر باشد آنها مدارای اجتماعی بیشتری نیز از خود نشان می‌دهند. آزمون پیرسون برای رابطه سرمایه اجتماعی با ابعاد مدارای اجتماعی نیز نشان می‌دهد که تنها بین سرمایه اجتماعی و بُعد مدارای سازمانی ($r = 0/195$ و $sig = 0/066$) رابطه معناداری وجود ندارد؛ اما بین سرمایه اجتماعی با سایر ابعاد مدارای اجتماعی، چون مدارای رفتاری ($r = 0/229$ و $sig = 0/000$)، مدارای عقیدتی ($r = 0/216$ و $sig = 0/000$) و مدارای هویتی ($r = 0/314$ و $sig = 0/000$) همبستگی معنادار و مستقیم وجود دارد. بین بُعد هنجار اجتماعی که یکی از ابعاد سرمایه

اجتماعی است و بُعد مدارای عقیدتی و مدارای هویتی و مدارای رفتاری و شاخص کل مدارای اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ اما بین بُعد هنجار اجتماعی و مدارای سازمانی رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$). بُعد شبکه اجتماعی نیز تنها با بُعد سازمانی مدارای اجتماعی ($r=0/053$ و $sig=0/301$) رابطه معناداری ندارد؛ ولی با متغیر مدارای اجتماعی و ابعاد آن، یعنی مدارای عقیدتی ($r=0/159$ و $sig=0/002$)، مدارای هویتی ($r=0/196$ و $sig=0/000$) و مدارای رفتاری ($r=0/186$ و $sig=0/000$)، دارای رابطه مثبت و معناداری است. بُعد اعتماد اجتماعی با شاخص کل مدارای اجتماعی ($r=0/365$ و $sig=0/000$) رابطه مستقیم و معنادار دارد. اعتماد اجتماعی تنها با بُعد مدارای سازمانی ($r=0/030$ و $sig=0/561$)، رابطه معنادار ندارد؛ اما با سایر ابعاد مدارای اجتماعی، مثل مدارای عقیدتی ($r=0/170$ و $sig=0/001$)، مدارای رفتاری ($r=0/202$ و $sig=0/004$) و مدارای هویتی ($r=0/318$ و $sig=0/004$)، دارای رابطه مثبت و معنادار است.

تحلیل رگرسیونی

در جمع‌بندی از آزمون‌های مطرح شده، رگرسیون چندگانه تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته با روش گام‌به‌گام^۱ بررسی می‌شود. از مجموع متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیون، بُعد اعتماد اجتماعی ($\beta=0/335$) در مجموع بیشترین اثر را بر متغیر مدارای اجتماعی داشته است.

1. Stepwise

جدول ۶: رگرسیون تأثیر متغیرهای اثرگذار بر متغیر وابسته

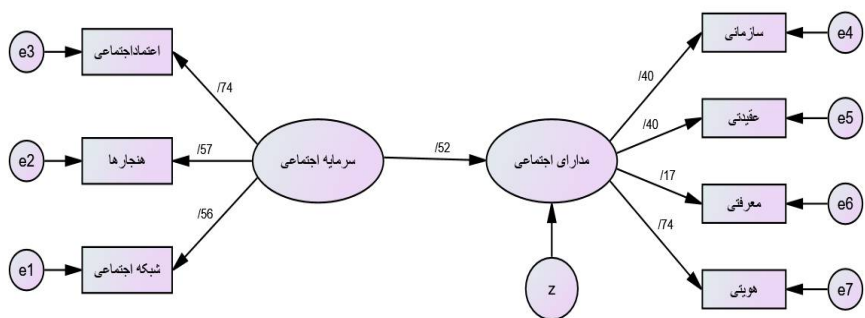
سطح معناداری	T	ضرایب استاندارد شده (Beta)	ضرایب استاندارد نشده		متغیر
			خطای معیار	B	
۰/۰۰۰	۶/۹۴۰	۰/۳۳۵	۰/۰۵۰	۰/۳۴۵	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۲	۳/۱۰۱	۰/۱۵۷	۰/۰۷۸	۰/۲۴۳	شبکه‌های اجتماعی

ضریب همبستگی چندگانه ^۱	ضریب تعیین ^۲	ضریب تعیین تعدیل شده ^۳
۰/۴۴۱	۰/۱۹۵	۰/۱۸۹

با استفاده از واریانس ترکیب خطی متغیرهای مستقل می‌توان ۱۹/۵ درصد از واریانس متغیر مدارای اجتماعی را توضیح داد. مابقی تغییرات متغیر وابسته به دلیل پیچیده و چندبُعدی بودن متغیر وابسته پژوهش، یعنی مدارای اجتماعی و هم‌چنین به حساب نیامدن برخی از متغیرهایی است که بر این متغیر تأثیرگذار هستند.

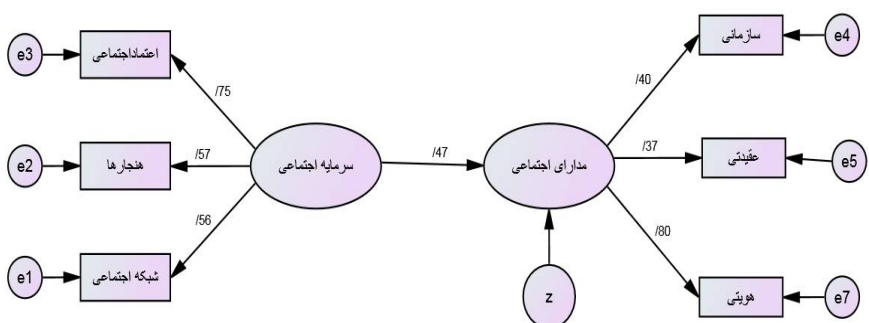
برای بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدارای اجتماعی از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور استفاده شد. متغیرهای سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی به صورت متغیرهای مکنون و در قالب مدل‌های عاملی مرتبه اول وارد مدل معادله ساختاری شدند. برآوردهای مربوط به شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری و پارامتر اصلی این مدل (اثر متغیر سرمایه اجتماعی بر متغیر مدارای اجتماعی) در شکل‌های ۱ و ۲ و جدول‌های ۷ و ۸، گزارش شده است.

1. R
2. R Square
3. Adjusted R Square

شکل ۱: مدل معادله ساختاری اولیه رابطه سرمایه اجتماعی با مدارای اجتماعی

در مدل اولیه (شکل ۱)، بار عاملی خرده‌مقیاس معرفتی، ضعیف و غیرمعنادار است؛ به همین دلیل پس از حذف این خرده‌مقیاس، مدل مجدداً بررسی شد.

شکل ۲: مدل معادله ساختاری اصلاح شده رابطه سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی

برحسب مقادیر برآوردشده در جدول ۷، بارهای عاملی مربوط به همه خرده‌مقیاس‌های متغیر «سرمایه اجتماعی» و متغیر «مدارای اجتماعی» در وضعیت مطلوبی قرار دارند؛ به عبارت دیگر همبستگی متغیرهای «سرمایه اجتماعی» و «مدارای اجتماعی» با

خرده‌مقیاس‌های مربوط به این متغیرها در حد متوسط به بالا برآورد می‌شود؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۷. برآورد مقادیر مربوط به مدل‌های عاملی مدل معادله ساختاری

متغیر	خرده‌مقیاس	بار عاملی	مقدار بحرانی ^۱	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	۰/۷۵	۷/۲۵۱	۰/۰۰۱
	هنجارها	۰/۵۷	۷/۲۷۸	۰/۰۰۱
	شبکه اجتماعی	۰/۵۶	—	—
مدارای اجتماعی	سازمانی	۰/۴۰	—	—
	عقیدتی	۰/۳۷	۴/۶۵۷	۰/۰۰۱
	هویتی	۰/۸۰	۴/۴۲۰	۰/۰۰۱

جدول ۸. برآورد مقادیر شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص	برآزش مطلق		برآزش تطبیقی				برآزش مقتصد	
	GFI	CMIN	DF	PCFI	CFI	TLI	RMSEA	CMIN/DF
مقدار	۰/۹۸۶	۱۶/۲۴۴	۸	۰/۵۱۸	۰/۹۷۱	۰/۹۴۵	۰/۰۵۲	۲/۰۳۱

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری بعد از همبسته‌کردن خطای اندازه‌گیری برخی از مؤلفه‌ها، با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع نشان می‌دهد که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند؛ به عبارت دیگر برآزش داده‌ها به مدل برقرار است و همه شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

1- T Value

بحث و نتیجه‌گیری

مدارای اجتماعی یکی از اصول مهم و حیاتی اخلاق اجتماعی است که با افزایش سطح آن چه در کشور در سطح وسیع و چه در شهرها در محدوده کوچک‌تر می‌توان از فواید آن استفاده کرد. از پیامدهای مدارای اجتماعی می‌توان به دستیابی به خواسته‌ها، فائق آمدن بر مشکلات و آسان کردن روابط اجتماعی اشاره کرد (پیروز، ۱۳۸۴، به نقل از نصر اصفهانی و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۲۰)؛ همچنین در مدارای اجتماعی فضای نقادی و مسئولیت رشد می‌کند و همه روابط کلامی و ارتباطی را تغییر می‌دهد. از طرفی جوانان در آینده از مدیران و برنامه‌ریزان جامعه هستند و آینده جامعه در دست آنها است. میزان مدارای اجتماعی با توجه به نقش آن در روابط اجتماعی آنها برای پیشرفت و توسعه جامعه بسیار مهم است؛ از سوی دیگر به نظر فاین (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، یک سیستم محوری امنیتی است که از بروز خشونت و کشمکش جلوگیری می‌کند و مدارای اجتماعی را افزایش می‌دهد. در پژوهش حاضر رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی در میان جوانان شهر یزد را بررسی شده است. نتایج پژوهش نشان داد که همبستگی بین سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی، مثبت و معنادار است؛ به عبارتی چنانچه سرمایه اجتماعی در افراد افزایش یابد، مدارای اجتماعی نیز در میان آنان افزایش می‌یابد که این یافته با نتایج پژوهش‌های داخلی نظیر چلبی و امیرکافی (۱۳۸۵)، آزاد ارمکی و عسگری (۱۳۸۸)، آقابخشی و دیگران (۱۳۸۸)، مقتدایی (۱۳۸۹) و همچنین پژوهش‌های خارجی نظیر مت (۲۰۱۰)، ژوسلین (۲۰۰۲) و میلر و سیرز (۱۹۸۶)، همسو است. برخی از صاحب‌نظران معتقدند که تحمل و مدارای بخشی از سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود (داس و دیگران^۱، ۲۰۰۸: ۱۹۴). سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی در هم تنیده‌اند و بدون مدارای نمی‌توان از سرمایه انسانی استفاده مطلوب کرد. از جمله منافع که پاتنام (۲۰۰۰)، برای سرمایه اجتماعی برشمرده، این است که سرمایه اجتماعی به افراد آگاهی‌هایی می‌دهد که آنان را به رفتار و ویژگی‌های رفتاری، از قبیل مدارای و همدلی،

1. Das et al

تشویق می‌کند که برای سایر افراد جامعه سودمند هستند و از آنجاکه مدارا توجه به مفاهیم والای انسانی است، شخص مداراکننده با دیگران ارتباط مثبتی برقرار می‌کند، رفتارهای انسانی از خود نشان می‌دهد و می‌کوشد محیطی بهتر برای خود و دیگران ایجاد کند (کارامن^۱، ۲۰۰۹: ۵۱).

1. Karaman

منابع

- ادیبی سده، مهدی؛ رستگار، یاسر و بهشتی، سیدصمد (۱۳۹۱) «مدارای اجتماعی و ابعاد آن»، رفاه اجتماعی، شماره ۵۰: ۳۵۳-۳۷۶.
- آقابخش، حبیب الله؛ کامران، فریدون و نصیرپورسردهایی، مجید (۱۳۹۰) «شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر سطح تحمل اجتماعی در شهر سراب»، فصلنامه پژوهش اجتماعی، شماره ۱۰: ۱۷-۳۴.
- بهشتی، سیدصمد؛ رستگار، یاسر (۱۳۹۲) «تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی»، مجله علوم اجتماعی، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۸: ۷-۳۶.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰) «دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار)»، محمدتقی دلفروز. تهران: نشر روزنامه سلام.
- خوشفر، غلامرضا (۱۳۸۷) «تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی، مطالعه موردی: استان گلستان». رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- سراج‌زاده، سیدحسن؛ شریعتی‌مزینانی، سارا و صابر، سیروس (۱۳۸۳). «بررسی رابطه میزان دینداری و انواع آن با مدارای اجتماعی». مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۱: ۱۰۹-۱۴۲.
- شارع‌پور، محمود؛ آزادارمکی، تقی و عسگری، علی (۱۳۸۸) «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مدارا در بین دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های تهران و علامه طباطبایی»، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۱: ۶۲-۹۷.
- فاین، بن (۱۳۸۵) «سرمایه اجتماعی و نظریه اجتماعی: اقتصاد سیاسی و دانش اجتماعی در طلیعه هزاره سوم»، محمدکمال سروریان. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محمودی، سید علی (۱۳۷۶) «عدالت و آزادی»، تهران: موسسه فرهنگی اندیشه معاصر.
- معین، محمد (۱۳۶۴) «فرهنگ فارسی، ۶ جلدی». چاپ هفتم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- نصر اصفهانی، علی؛ انصاری، محمداسماعیل؛ شائمی بزرگی، علی؛ آقاحسینی، حسین (۱۳۸۸) «بررسی تحمل و مدارا به‌عنوان یکی از اجزاء سرمایه اجتماعی با تکیه بر دیدگاه سعدی»، علوم سیاسی، مطالعات ملی، شماره ۴۰: ۱۱۷.
- والرز، مایکل (۱۳۸۳) «در باب مدارا»، ترجمه صالح نجفی. تهران: انتشارات شیرازه.
- ویلیامز، برنارد (۱۳۷۷). «آیا مدارا فضیلتی محال است؟». مجله کیان، شماره ۴۵: ۴۸-۵۱.

- Agius, E. & Ambrosewic, J. (2003) "Toward a culture of Tolerance & Peace", Saint-Mathieu street Montreal (Quebec) Canada, [http:// www.ibcr.org](http://www.ibcr.org).
- Das, J., Dirienzo, C., & Tiemann, T. (2008) "A Global Tolerance Index", *International Business Journal*, 18(3): 192-205.
- Karaman, K. & Aypay, A. (2009) "Teachers perceptions of tolerance in teacher-administrator relationships in Turkey", *International Journal of Leadership in Education: Theory and practice*, 12(1): 52-55
- Whitham, M.M. (2007) "Living better together: The relationship between social capital and quality of life in small towns", Thesis, Department of sociology, Iowa State University.
- UNESCO (2008) "Promoting tolerance," United Nation Educational, Scientific, Cultural organization.